

Stiekem Milosevic tekenen

De Servische kunstenaar Ivan Grubarov woonde twee jaar lang het proces tegen Milosevic bij. Hij maakte honderden schetsen van zijn oud-president.

Door PAUL ALEXANDER

BELGRADO/DEN HAAG, 24 SEPT. „Ik ben schuldig”, verklaart de Servische kunstenaar Ivan Grubarov (Belgrado, 1976), alsof hij bij het tribunaal in Den Haag al die tijd in de beklagdenbank gezeten heeft, en niet achter het gewapende glas van de publieke tribune. Alsof het proces niet om Slobodan Milosevic draait, maar om hemzelf. Alsof hij niet al die tijd een studie heeft gemaakt van zijn voormalige president, maar van zichzelf. Grubarov mea culpa steekt schrill af bij het „*nisam kriv*” (ik ben onschuldig) dat de ene na de andere verdachte van het tribunaal bij voorgeleide standaard paraat heeft. Hij kwam naar het proces om Milosevic verantwoordelijk te zien afleggen voor zijn daden. Nu is hijzelf degene die met een schuldtekentenis komt.

Twee jaar lang woonde Grubarov ‘Zaak IT-02-54’ van het Internationale Straftribunaal voor Voormalig Joegoslavië bij. Vanaf de publieke tribune tekende de kunstenaar in het geheim wat zich in de rechtszaal afspeelde – hij wilde geen toestemming vragen, bang voor een weigering. Meer dan driehonderd schetsen maakte hij van de rechtszaal en de hoofdverdachte. Ze zijn gebundeld in een grote map met plastic inlegvellen onder de noemer VISITOR – het woord op het toegangskaartje. In december wordt Grubarovs werk in het Haagse kunstenaarscentrum Stroom getoond.

De schetsen gaan begeleid van citaten, beschrijvingen van de gruwelen zoals die tijdens het proces ter sprake komen. Grubarov kiest voor de blik van de rechtbanktekenaars – hij registreert slechts wat er in de rechtszaal gebeurt. Door zijn verslag zo veel mogelijk van emoties te ontdoen, wil hij een zuiverder beeld creëren. Maar die distantie is wel opmerkelijk; met zijn Servische achter-

Ivan Grubarov, schets uit ‘VISITOR’ (2002)

Ivan Grubarov
(Foto Jørgen Krielen)

grond is Grubarov immers geen buitenstaander. Juist de combinatie van ver doorgevoerde afstandelijkheid en eigen betrokkenheid geeft de VISITOR-serie zo’n lading.

De invloed van Milosevic is bepalend geweest voor Grubarovs leven. Zijn jeugd stond in het teken van de strijd tegen de dictator. Op zijn vijftiende verjaardag werd hij door zijn vader meegenomen naar zijn eerste demonstratie. Daarna stond hij een decennium lang telkens weer op de barricades. Het waren jaren van oorlogsstemming,

hyperinflatie, criminaliteit, het internationale embargo en een tekort aan bijna alles, van brandstof tot voedsel. Toch waren het ook spannende jaren, zegt hij: „Het voordeel van een dictatuur is dat je weet waar je voor strijdt: je wilt koste wat kost van de dictator af. Je hele wezen raakt van dat streven vervuld; een mengsel van opwinding, dadendrang, verzet.”

Het eerste portret dat Grubarov als student van Milosevic maakte was een protestbord: een wit geverfd gezicht met draculatanden en bloed langs de kin op een zwarte achtergrond van houtskool. Nu nuanceert Grubarov dit beeld: „Milosevic was niet een doortrapte intellectueel die ver af stond van het volk. Hij was zoals zijn aanhang; provinciaals en niet in staat met zijn tijd mee te gaan. Hij moest het meer van zijn boerenverstand dan van inzicht hebben, en klampte zich in een communistische reflex vast aan de macht.”

Grubarov, die een klassieke opleiding kreeg aan de kunstacademie van Belgrado, ontving in 2002 van het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken een werkbeurs voor de Rijksacademie van Beeldende Kunsten. Hij was nog nooit in het buitenland geweest. Terwijl Milosevic gevangen zat in Den Haag, genoot Grubarov in Amsterdam van zijn nieuw gewonnen vrijheid. Toen Grubarov de eerste keer plaatsnam op de voorste rij van de publieke tribune,

stond hij opeens oog in oog met zijn voormalige president. „Hij was maar een paar meter van me verwijderd en stuurde me aan. Dat moment duurde eindeloos. Ik had het idee dat hij me probeerde te plaatsen. Wilde hij achterhalen of ik een medestander was? Een slachtoffer? Een landgenoot?”

Grubarov begon schetsen te maken van de rechtszaal, de getuigen, de rechters, de officieren, de griffiers en van Milosevic zelf. Hij streefde naar een tekening die de complexiteit van diens karakter weergaf. De schetsen werden gaandeweg fragmentarischer, kaler, tot slechts een enkele pennenstreek van het kenmerkende hoge voorhoofd overbleef; een uiterste poging om Milosevic tot de essentie terug te brengen.

Familie en vrienden in Belgrado zagen Grubarov tot hun verbazing op de Servische televisie, die het proces integraal uitzendt. Zijn vader nam de uitzendingen op. Van de video-opnames met zichzelf in het publiek maakte Grubarov fotos. „Mijn positie als kunstenaar werd steeds dubbelzinniger. Terwijl ik als waarnemer verslag deed van deze historische gebeurtenis nam ik er tegelijk deel aan. Ik merkte ook dat ik zelf voortdurend op mijn Serviër-zijn beoordeeld werd. Een Amsterdamse kunstacademiestudent weigerde tijdens een diner bij mij aan tafel te schuiven, omdat hij uit principe niet met ‘moordenaars en oorlogsmisdadigers’ de dis wilde delen.”

Aanklagers en rechters refereren tijdens het proces niet alleen aan Milosevic persoonlijk, maar spreken geregeld van de ‘Servische misdaden’. Grubarov: „Milosevic krijgt alle gelegenheid zijn nationalistische politiek te rechtvaardigen. In feite is hij bezig tegenover de rechtbank de Servische zaak te verdedigen.” De overgrote meerderheid in Servië is niet bereid is ’s lands aandeel in de burgeroorlog te onderzoeken, maar Grubarov vindt dat hij zijn verantwoordelijkheid niet kan ontlopen: „Wij Serviërs worden aangesproken op onze collectieve schuld. De man tegen wie ik me jarenlang heb verzet, blijkt ook mij te verdedigen, of ik het leuk vind of niet. Ik ben beklagde, aanklager en getuige tegelijk.”